

УДК 598.2(477.44-751.1)

СТРУКТУРА АВІФАУНИ АГРОЦЕНОЗІВ СХІДНОГО ПОДІЛЛЯ

Матвійчук О.А., к.б.н., доцент,

Orcid: 0000-0002-3695-0433

Гладка О.В., бакалавр

e-mail: moavinni@gmail.com

Вивчений видовий склад населення птахів найхарактерніших для умов Східного Поділля типів агроландшафтів: орних земель, полезахисних лісосмуг та пасовищ і сіножатей. Дослідження проводили упродовж всіх сезонних періодів 2019-2021 років в околицях сіл Зарванці і Лаврівка Вінницького району. Обліки проводили маршрутним методом на постійних трансектах, завдовжки в 3 км кожен.

За період досліджень було виявлено 81 вид птахів (59 родів, 33 родини, 13 рядів). Найширше представлений ряд Горобцеподібних – 50 видів або 61,7% загального складу авіфауни території. Серед відмічених птахів домінують гніздові і перелітні (40 видів) та осілі птахи (27 видів).

Ключові слова: авіфауна – видова структура – агроценози – гніздові птахи – осілі птахи – пролітні птахи – Східне Поділля – Вінницька область.

The species composition of the bird population of the most characteristic for the conditions of Eastern Podillya types of agrolandscapes is studied: arable lands, field protective forest belts and pastures and hayfields. The research was conducted during all seasonal periods of 2019-2021 in the vicinity of the villages of Zarvantsi and Lavrivka of Vinnytsia district. Accounts were performed by route method on permanent transects, 3 km long each.

During the study period, 81 species of birds were identified (59 genera, 33 families, 13 series). The most widely represented number of Sparrows - 50 species or 61.7% of the total avifauna of the territory. Among the marked birds are dominated by nesting and migratory (40 species) and sedentary birds (27 species).

Key words: avifauna – species structure – agrocenoses – nesting birds – sedentary birds – migratory birds – Eastern Podillya – Vinnytsia region.

Вступ. Видовий склад птахів, які населяють будь-яку територію, не є випадковим. Він здатен змінюватись в часі і сильно залежить від кількох її параметрів. Насамперед, це рослинний покрив, орографічні характеристики, наявність, різноманітність і кількість характерної для птахів їжі, рівень захищеності від природних ворогів та інших факторів турбування [8].

Для розуміння закономірностей формування орнітофауни агроландшафтів Східного Поділля необхідно проаналізувати її видову та екологічну структуру впродовж року загалом і усіх його сезонів.

Результати та обговорення. Облікові роботи, пілотні та позапланові екскурсії в межах усіх вивчених типів агроландшафтів регіону дозволив нам нарахувати 81 вид птахів упродовж всіх сезонних періодів 2019-2021 років. У

таксономічному відношенні вони представляють 13 рядів, 33 родини і 59 родів (табл. 1). Це складає лише 33,8% орнітофауни Вінниччини [19, 20] і 19,5% від усього населення птахів України [26].

Таблиця 1

Таксономічні категорії авіфауни агроландшафтів Східного Поділля

Ряди	Родини	Роди	Види
Лелекоподібні Ciconiiformes	Чаплеві Ardeidae	<i>Egretta</i> T.Forster, 1817	Чепура велика <i>Egretta alba</i> (Linnaeus, 1758)
		<i>Ardea</i> Linnaeus, 1758	Чапля сіра <i>Ardea cinerea</i> Linnaeus, 1758
	Лелекові Ciconiidae	<i>Ciconia</i> Brisson, 1760	Лелека білий <i>Ciconia ciconia</i> (Linnaeus, 1758)
			Лелека чорний <i>Ciconia nigra</i> (Linnaeus, 1758)
Соколоподібні Falconiformes	Яструбові Accipitridae	<i>Milvus</i> Lacepede, 1799	Шуліка чорний <i>Milvus migrans</i> (Boddaert, 1783)
		<i>Circus</i> Lacepede, 1799	Лунь польовий <i>Circus cyaneus</i> (Linnaeus, 1766)
			Лунь очеретяний <i>C. aeruginosus</i> (Linnaeus, 1758)
		<i>Accipiter</i> Brisson, 1760	Яструб великий <i>A. gentilis</i> (Linnaeus, 1758)
			Яструб малий <i>Accipiter nisus</i> (Linnaeus, 1758)
	Соколові Falconidae	<i>Buteo</i> Lacepede, 1799	Зимняк <i>B. lagopus</i> (Pontopiddan, 1763)
			Канюк звичайний <i>Buteo buteo</i> (Linnaeus, 1758)
			Підсоколик великий <i>Falco subbuteo</i> Linnaeus, 1758
Куроподібні Galliformes	Фазанові Phasianidae	<i>Perdix</i> Brisson, 1760	Куріпка сіра <i>Perdix perdix</i> (Linnaeus, 1758)
		<i>Coturnix</i> Bonnaterre, 1791	Перепілка <i>Coturnix coturnix</i> (Pallas, 1811)
Журавлеподібні Gruiformes	Журавлеві Gruidae	<i>Grus</i> Brisson, 1760	Журавель сірий <i>Grus grus</i> (Linnaeus, 1758)
Сивкоподібні Charadriiformes	Пастушкові Rallidae	<i>Crex</i> Bechstein, 1803	Деркач <i>Crex crex</i> (Linnaeus, 1758)
	Сивкові Charadriidae	<i>Vanellus</i> Brisson, 1760	Чайка <i>V. vanellus</i> (Linnaeus, 1758)
	Баранцеві Scolopacidae	<i>Gallinago</i> Brisson, 1760	Баранець звичайний <i>G. gallinago</i> (Linnaeus, 1758)
Голубоподібні Columbiformes	Голубові Colubidae	<i>Columba</i> Linnaeus, 1758	Припутень <i>C. palumbus</i> Linnaeus, 1758
		<i>Streptopelia</i> Bonaparte, 1855	Горлиця звичайна <i>S. turtur</i> (Linnaeus, 1758)
Зозулеподібні Cuculiformes	Зозулеві Cuculidae	<i>Cuculus</i> Linnaeus, 1758	Зозуля <i>Cuculus canorus</i> Linnaeus, 1758
Совоподібні Strigiformes	Совові Strigidae	<i>Asio</i> Brisson, 1760	Сова вухата <i>Asio otus</i> (Linnaeus, 1758)
		<i>Strix</i> Linnaeus, 1758	Сова сіра <i>Strix aluco</i> Linnaeus, 1758
Серпокрильцеподібні Apodiformes	Серпокрильцеві Apodidae	<i>Apus</i> Scopoli, 1777	Серпокрилець чорний <i>Apus apus</i> (Linnaeus, 1758)
Сиворакшеподібні	Бджолоїдкові	<i>Merops</i>	Бджолоїдка звичайна

Coraciiformes	Meropidae	Linnaeus, 1758	<i>Merops apiaster</i> Linnaeus, 1758
Одудоподібні Upuriformes	Одудові Upuridae	<i>Upupa</i> Linnaeus, 1758	Одуд <i>Upupa epops</i> Linnaeus, 1758
Дятлоподібні Piciformes	Дятлові Picidae	<i>Jynx</i> Linnaeus, 1758	Крутиголовка <i>Jynx torquilla</i> Linnaeus, 1758
		<i>Picus</i> Linnaeus, 1758	Жовна сива <i>Picus canus</i> Gmelin, 1788
		<i>Dendrocopos</i> Koch, 1816	Дятел звичайний <i>D. major</i> (Linnaeus, 1758)
			Дятел середній <i>D. medius</i> (Linnaeus, 1758)
Горобцеподібні Passeriformes	Ластівкові Hirundinidae	<i>Hirundo</i> Linnaeus, 1758	Ластівка сільська <i>Hirundo rustica</i> Linnaeus, 1758
		<i>Delichon</i> Horsfield et Moore, 1854	Ластівка міська <i>D. urbica</i> (Linnaeus, 1758)
	Жайворонкові Alaudidae	<i>Alauda</i> Linnaeus, 1758	Жайворонок польовий <i>Alauda arvensis</i> (Linnaeus, 1758)
	Плискові Motacillidae	<i>Anthus</i> Bechstein, 1805	Щеврик лісовий <i>Anthus trivialis</i> (Linnaeus, 1758)
		<i>Motacilla</i> Linnaeus, 1758	Плиска жовта <i>Motacilla flava</i> Linnaeus, 1758
			Плиска жовтоголова <i>Motacilla citreola</i> Pallas, 1776
			Плиска біла <i>Motacilla alba</i> Linnaeus, 1758
	Сорокопудові Laniidae	<i>Lanius</i> Linnaeus, 1758	Сорокопуд терновий <i>Lanius collurio</i> Linnaeus, 1758
			Сорокопуд сірий <i>Lanius excubitor</i> Linnaeus, 1758
	Вивільгові Oriolidae	<i>Oriolus</i> Linnaeus, 1766	Вивільга <i>Oriolus oriolus</i> (Linnaeus, 1758)
	Шпаківі Sturnidae	<i>Sturnus</i> Linnaeus, 1758	Шпак звичайний <i>Sturnus vulgaris</i> Linnaeus, 1758
	Воронові Corvidae	<i>Garrulus</i> Brisson, 1760	Сойка <i>G. glandarius</i> (Linnaeus, 1758)
		<i>Pica</i> Brisson, 1760	Сорока <i>Pica pica</i> (Linnaeus, 1758)
		<i>Corvus</i> Linnaeus, 1758	Грак <i>Corvus frugilegus</i> Linnaeus, 1758
			Ворона сіра <i>Corvus cornix</i> Linnaeus, 1758
			Крук <i>Corvus corax</i> Linnaeus, 1758
	Воловоочкові Troglodytidae	<i>Troglodytes</i> Vieillot, 1807	Волове очко <i>T. troglodytes</i> (Linnaeus, 1758)
	Кропив'янкові Sylviidae	<i>Acrocephalus</i> J.A. et F. Naumann, 1811	Очеретянка лучна <i>Acrocephalus schoenobaenus</i> (Linnaeus, 1758)
		<i>Hippolais</i> Baldenstein, 1827	Берестянка звичайна <i>Hippolais icterina</i> (Vieillot, 1817)
		<i>Sylvia</i> Scopoli, 1769	Кропив'янка садова <i>Sylvia borin</i> (Boddaert, 1783)
			Кропив'янка чорноголова <i>Sylvia atricapilla</i> (Linnaeus, 1758)
			Кропив'янка прудка <i>Sylvia curruca</i> (Linnaeus, 1758)
		<i>Phylloscopus</i>	Вівчарик-ковалик

		Boie, 1826	<i>Ph. collybita</i> (Vieillot, 1817) Вівчарик жовтобровий <i>Ph. sibilatrix</i> (Bechstein, 1793)
Золотомушкові Regulidae		<i>Regulus</i> Cuvier, 1800	Золотомушка жовточуба <i>Regulus regulus</i> (Linnaeus, 1758)
Мухоловкові Muscicapidae		<i>Ficedula</i> Brisson, 1760	Мухоловка білошия <i>F. albicollis</i> (Temminck, 1815)
		<i>Saxicola</i> Bechstein, 1803	Трав'янка лучна <i>S. rubetra</i> (Linnaeus, 1758) Трав'янка чорноголова <i>S. torquata</i> (Linnaeus, 1766)
		<i>Erithacus</i> Cuvier, 1800	Вільшанка <i>E. rubecula</i> (Linnaeus, 1758)
		<i>Luscinia</i> T.Forster, 1817	Соловейко східний <i>L. luscinia</i> (Linnaeus, 1758) Синьошийка <i>L. svecica</i> (Linnaeus, 1758)
		<i>Turdus</i> Linnaeus, 1758	Чикотень <i>Turdus pilaris</i> Linnaeus, 1758
			Дрізд чорний <i>Turdus merula</i> Linnaeus, 1758
			Дрізд співочий <i>T. philomelos</i> C.L.Brehm, 1831
Довгохвостосиницеві Aegithalidae		<i>Aegithalos</i> Hermann, 1804	Синиця довгохвоста <i>A. caudatus</i> (Linnaeus, 1758)
Синицеві Paridae		<i>Parus</i> Linnaeus, 1758	Гаїчка болотяна <i>Parus palustris</i> Linnaeus, 1758 Синиця чорна <i>Parus ater</i> Linnaeus, 1758 Синиця блакитна <i>Parus caeruleus</i> Linnaeus, 1758 Синиця велика <i>Parus major</i> Linnaeus, 1758
Повзикові Sittidae		<i>Sitta</i> Linnaeus, 1758	Повзик <i>Sitta europaea</i> Linnaeus, 1758
Горобцеві Passeridae		<i>Passer</i> Brisson, 1760	Горобець польовий <i>Passer montanus</i> (Linnaeus, 1758)
В'юркові Fringillidae		<i>Fringilla</i> Linnaeus, 1758	Зяблик <i>Fringilla coelebs</i> Linnaeus, 1758 В'юрок <i>F. montifringilla</i> Linnaeus, 1758
		<i>Chloris</i> Cuvier, 1800	Зеленяк <i>Chloris chloris</i> (Linnaeus, 1758)
		<i>Spinus</i> Koch, 1816	Чиж <i>Spinus spinus</i> (Linnaeus, 1758)
		<i>Carduelis</i> Brisson, 1760	Щиглик <i>C. carduelis</i> (Linnaeus, 1758)
		<i>Acanthis</i> Borkhausen, 1758	Коноплянка <i>A. cannabina</i> (Linnaeus, 1758)
		<i>Pyrrhula</i> Brisson, 1760	Снігур <i>P. pyrrhula</i> (Linnaeus, 1758)
		<i>Coccothraustes</i> Brisson, 1760	Костогриз <i>C. coccothraustes</i> (Linnaeus, 1758)
		<i>Emberiza</i> Linnaeus, 1758	Просянка <i>E. calandra</i> (Linnaeus, 1758)
Вівсянкові Emberizidae			Вівсянка звичайна <i>E. citrinella</i> Linnaeus, 1758

Як і в межах більшості ландшафтів Поділля [11, 12, 16, 18, 21, 23, 24] представники ряду Горобцеподібних утворюють найбільшу, за кількістю видів, таксономічну групу, яка об'єднує 50 видів і становить 61,7% усієї авіфауни дослідженої території. Сукупна частка представників інших рядів птахів складає лише 38,3% (31 вид).

Птахи, виявлені в досліджених біотопах, у різні сезони року демонструють різний характер зв'язків з територією [10, 17, 22]. За цією ознакою в авіфауні регіону можна виділити 4 основні категорії: гніздових і перелітних, осілих, пролітних, зимуючих птахів (табл. 2).

Таблиця 2

Екологічні групи птахів агроландшафтів Східного Поділля

	Вид	Характер перебування в регіоні	Характер перебування у досліджених біотопах	Гніздовий біотоп	Групи за розташуванням гнізда	Групи за трофічною спеціалізацією
1.	Чепура велика <i>Egretta alba</i>	n,t,h	vol			Х/Б
2.	Чапля сіра <i>Ardea cinerea</i>	n,t,h	vol			Х/Б
3.	Лелека білий <i>Ciconia ciconia</i>	n,t	tm			Х/Б
4.	Лелека чорний <i>Ciconia nigra</i>	t	vol			Х/Б
5.	Осоїд <i>Pernis apivorus</i>	n,t	tm			Б/Х
6.	Шуліка чорний <i>Milvus migrans</i>	n,t	nid	л	К	Х
7.	Лунь польовий <i>Circus cyaneus</i>	h	vol			Х
8.	Лунь очеретяний <i>Circus aeruginosus</i>	n,t	tm			Х
9.	Яструб великий <i>Accipiter gentilis</i>	s	nid	л	К	Х
10.	Яструб малий <i>Accipiter nisus</i>	s	tm			Х
11.	Зимняк <i>Buteo lagopus</i>	h	vol			Х
12.	Канюк звичайний <i>Buteo buteo</i>	n,t,h	nid	л	К	Х
13.	Підсоколик великий <i>Falco subbuteo</i>	n,t	vol			Б/Х
14.	Боривітер звичайний <i>Falco tinnunculus</i>	n,t	tm			Х/Б
15.	Куріпка сіра <i>Perdix perdix</i>	s	nid	оз/пс	Н	Р/Б
16.	Перепілка <i>Coturnix coturnix</i>	n,t	nid	оз/пс	Н	Р/Б
17.	Журавель сірий <i>Grus grus</i>	t	vol			Р/Б
18.	Деркач <i>Crex crex</i>	n,t	nid	оз/пс	Н	Б/Р
19.	Чайка <i>Vanellus vanellus</i>	n,t	vol			Б
20.	Баранець звичайний <i>Gallinago gallinago</i>	n,t	vol			Б/Р
21.	Припутень <i>Columba palumbus</i>	n,t	nid	л	К	Р
22.	Горлиця звичайна <i>Streptopelia turtur</i>	s	nid	л	К	Р
23.	Зозуля <i>Cuculus canorus</i>	n,t	nid	л	ГП	Б
24.	Сова вухата <i>Asio otus</i>	s	tm			Х
25.	Сова сіра <i>Strix aluco</i>	s	nid	л	К	Х
26.	Серпокрилець чорний <i>Apus apus</i>	n,t	tm			Б
27.	Бджолоїдка звичайна <i>Merops apiaster</i>	n,t	tm			Б
28.	Одуд <i>Upupa epops</i>	n,t	tm			Б/Р
29.	Крутиголовка <i>Jynx torquilla</i>	n,t	nid	л	Д	Б
30.	Жовна сива <i>Picus canus</i>	s	nid	л	Д	Б/Р

31.	Дятел звичайний <i>Dendrocopos major</i>	s	nid	л	Д	Б/Р
32.	Ластівка сільська <i>Hirundo rustica</i>	n,t	tm			Б
33.	Жайворонок польовий <i>Alauda arvensis</i>	n,t	nid	оз	Н	Б/Р
34.	Щеврик лісовий <i>Anthus trivialis</i>	n,t	nid	л	Н	Б/Р
35.	Плиска жовта <i>Motacilla flava</i>	n,t	nid	оз/пс	Н	Б
36.	Плиска жовтоголова <i>Motacilla citreola</i>	n,t	nid	пс	Н	Б
37.	Плиска біла <i>Motacilla alba</i>	n,t	nid	оз/пс	Н	Б
38.	Сорокопуд терновий <i>Lanius collurio</i>	n,t	nid	пс	К	Б/Х
39.	Сорокопуд сірий <i>Lanius excubitor</i>	n,t,h	tm			Б/Х
40.	Вивільга <i>Oriolus oriolus</i>	n,t	nid	л	К	Б/Р
41.	Шпак звичайний <i>Sturnus vulgaris</i>	n,t	nid	л	Д	Б/Р
42.	Сойка <i>Garrulus glandarius</i>	s	nid	л	К	Б/Х/Р
43.	Сорока <i>Pica pica</i>	s	nid	пс	К	Б/Х/Р
44.	Грак <i>Corvus frugilegus</i>	s	tm			ПФ
45.	Ворона сіра <i>Corvus cornix</i>	s	nid	л	К	ПФ
46.	Крук <i>Corvus corax</i>	s	nid	л	К	ПФ
47.	Волове очко <i>Troglodytes troglodytes</i>	s	nid	л	К	Б/Р
48.	Очеретянка лучна <i>Acrocephalus schoenobaenus</i>	n,t	nid	пс	П	Б
49.	Берестянка звичайна <i>Hippolais icterina</i>	n,t	tm			Б/Р
50.	Кропив'янка садова <i>Sylvia borin</i>	n,t	nid	л	К	Б/Р
51.	Кропив'янка чорноголова <i>Sylvia atricapilla</i>	n,t	nid	л	К	Б/Р
52.	Кропив'янка прудка <i>Sylvia curruca</i>	n,t	nid	л	К	Б/Р
53.	Вівчарик-ковалик <i>Phylloscopus collybita</i>	n,t	tm			Б/Р
54.	Вівчарик жовтобровий <i>Phylloscopus sibilatrix</i>	n,t	vol			Б/Р
55.	Золотомушка жовточуба <i>Regulus regulus</i>	h	vol			Б/Р
56.	Мухоловка білошия <i>Ficedula albicollis</i>	n,t	nid	л	Д	Б
57.	Трав'янка лучна <i>Saxicola rubetra</i>	n,t	nid	оз/пс	Н	Б
58.	Трав'янка чорноголова <i>Saxicola torquata</i>	n,t	nid	пс	Н	Б/Р
59.	Вільшанка <i>Erithacus rubecula</i>	n,t,h	nid	л	К	Б
60.	Соловейко східний <i>Luscinia luscinia</i>	n,t	nid	л	Н	Б/Р
61.	Синьошийка <i>Luscinia svecica</i>	n,t	nid	пс	Н	Б
62.	Чикотень <i>Turdus pilaris</i>	s	nid	л	К	Б/Р
63.	Дрізд чорний <i>Turdus merula</i>	s	nid	л	К	Б/Р
64.	Дрізд співочий <i>Turdus philomelos</i>	n,t	nid	л	К	Б/Р
65.	Синиця довгохвоста <i>Aegithalos caudatus</i>	s	nid	л	К	Б
66.	Гаїчка болотяна <i>Parus palustris</i>	s	nid	л	Д	Б/Р
67.	Синиця чорна <i>Parus ater</i>	h	vol			Б/Р
68.	Синиця блакитна <i>Parus caeruleus</i>	s	nid	л	Д	Б/Р
69.	Синиця велика <i>Parus major</i>	s	nid	л	Д	Б/Р
70.	Повзик <i>Sitta europaea</i>	s	nid	л	Д	Б/Р
71.	Горобець польовий <i>Passer montanus</i>	s	nid	л	Д	Р/Б
72.	Зяблик <i>Fringilla coelebs</i>	n,t	nid	л	К	Р/Б
73.	В'юрок <i>Fringilla montifringilla</i>	t	vol			Р/Б
74.	Зеленяк <i>Chloris chloris</i>	s	nid	л	К	Р/Б
75.	Чиж <i>Spinus spinus</i>	h	vol			Р/Б
76.	Щиглик <i>Carduelis carduelis</i>	s	nid	л	К	Р/Б
77.	Коноплянка <i>Acanthis cannabina</i>	s	tm			Р/Б
78.	Снігур <i>Pyrrhula pyrrhula</i>	h	vol			Р/Б
79.	Костогриз <i>Coccothraustes coccothraustes</i>	s	nid	л	К	Р/Б
80.	Просянка <i>Emberiza calandra</i>	n,t	nid	пс	Н	Р/Б
81.	Вівсянка звичайна <i>Emberiza citrinella</i>	s	nid	пс	Н	Р/Б

Умовні скорочення: n – гніздовий і перелітний, s – осілий, t – пролітний, h – зимуючий; tm (trophic migrations) – трофічні кочівлі; vol (volatus) – сезонні міграції; nid (nidificans) – гніздування; оз – орні землі; пс – пасовища і сіножаті; л – лісосмуги; К – кроногніздовий, Д – дуплогніздовий, Н – наземногніздовий, П – підвісногніздовий; Б – безхребетні, Х – хребетні; Р – рослинна їжа; ПФ – поліфаги.

Гніздові й перелітні види трапляються на території Східного Поділля переважно протягом теплих сезонів року. Вони здійснюють регулярні дальні осінні міграції до місць зимівлі, а навесні повертаються на гніздові території в межах регіону [10, 14]. Представників цієї групи було відмічено 40 видів (рис. 1).

Представники 5-ти гніздових і перелітних видів здійснюють спорадичні спроби зимівлі на території Східного Поділля [6, 7, 9, 13, 15, 20], зазвичай трапляючись поодиночі або малими групами. Такими птахами є чапля сіра, чепура велика, канюк звичайний, вільшанка, сорокопуд сірий (табл. 2).

Осілі види тримаються в межах однієї території упродовж всіх сезонів року. В структурі авіфауни досліджених агроценозів було відмічено 27 таких видів (рис. 1). По завершенні репродуктивного періоду ці птахи залишають гніздові території і здійснюють кочівлі, переважно недалеко, нерідко змінюючи тип біотопу.

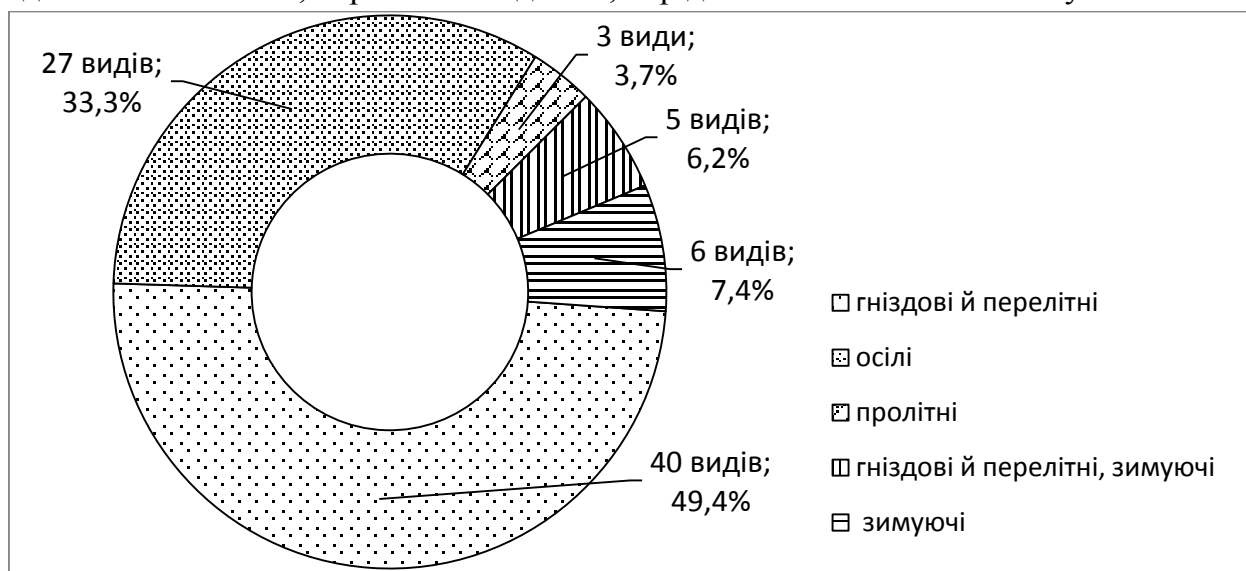

Рис. 1. Птахи агроландшафтів за характером зв'язку з територією регіону

Також у досліджених біотопах регіону були відмічені 3 види птахів (рис. 1), яких ми віднесли до групи транзитних (пролітних). Вони мають такий статус не лише в межах агроценозів, але й всюди на Східному Поділлі (табл. 2).

Ще 6 видів птахів, зафіксованих у досліджених біотопах (рис. 1), на території Вінницької області відмічаються або тільки в пізнь-осінню пору, або регулярно зимують в межах регіону [15, 25].

Варто наголосити, що статус перебування представників одного виду на території Східного Поділля загалом і в його агроценозах зокрема не завжди співпадають. Відтак, відмічена під час обліків авіфауна, з огляду на характер зв'язків птахів безпосередньо з агроландшафтами, потребує поділу ще на 3 категорії (рис. 2).

Майже 2/3 відмічених на маршрутах видів птахів (51 вид) гніздиться в межах агроландшафтів Поділля (рис. 2, табл. 2). Таке видове багатство авіфауни зумовлене широким спектром стацій: дендроценозів (лісосмуги, острівні ліси, чагарникові зарості на луках) та відкритих ландшафтів (посіви зернових, пасовища, сіножаті). Це

й створює сприятливі умови для гніздування низки дендрофільних і кампофільних видів.

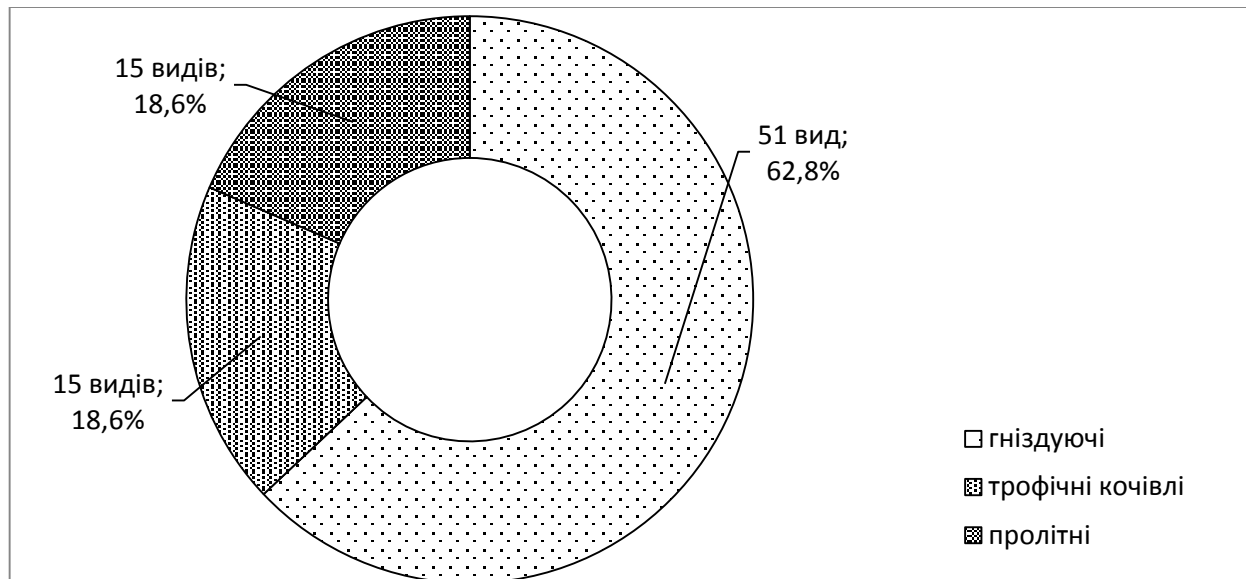

Рис. 2. Птахи агроландшафтів за характером зв'язку з біотопом

В рівній мірі (по 15 видів) представлена фауна пролітними птахами, що трапляються на обстеженій території виключно у ході міграції та окремими гніздовими в регіоні видами, чиї інвазії в межі агроценозів пов'язані лише з пошуками їжі (рис. 2, табл. 2).

Через специфічні екологічні особливості 51 вид гніздуючих в агроценозах птахів упродовж репродуктивного періоду явно тяжіли до одного типу біотопу – лісосмуг. Проте, були відмічені також види, які в цей час траплялись одночасно у двох стаціях, або ж оселялися на їх межі (рис. 3).

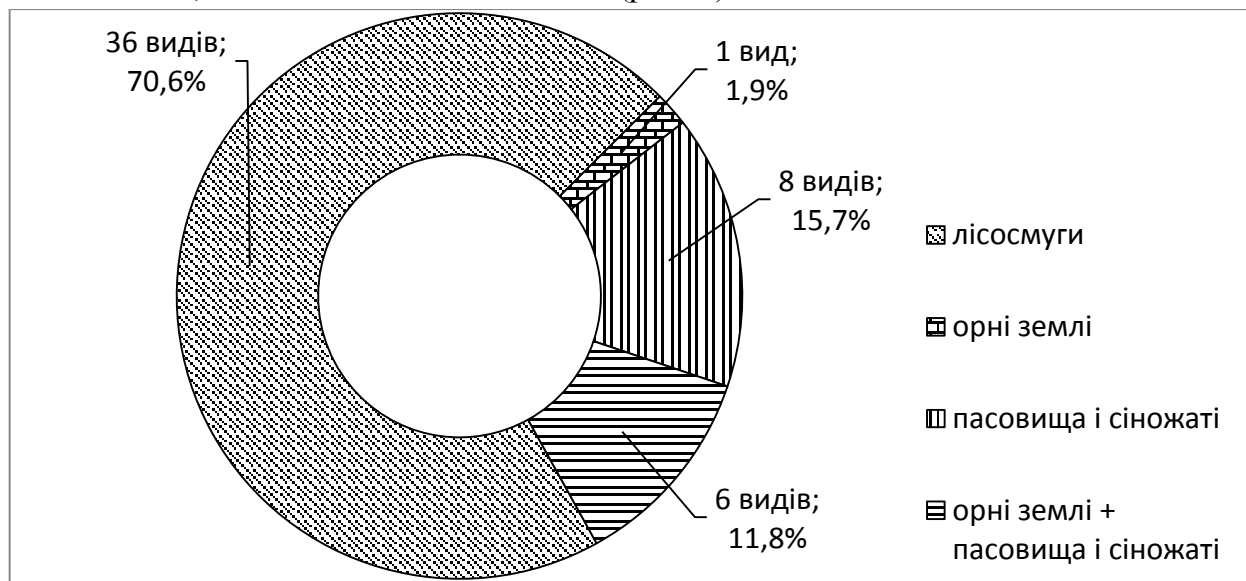

Рис. 3. Топічні зв'язки гніздових птахів агроценозів в репродуктивний період

Цілком природно, що в структурі вивчених біотопів найбагатшим видовим

складом гніздуючих птахів відзначались лісосмуги – 36 видів, або 70,6% всіх гніздуючих птахів дослідженої території. Багатий видовий склад гніздової авіфауни лісосмуг відмічався також і в інших областях України [3-5].

Лише 8 видів (рис. 3, табл. 2) гніздуючих птахів можна вважати облігатними кампофілами. Вони не тільки облаштовують гнізда на пасовищах і сіножатях, але тут же й харчуються [1, 2].

І лише польовий жайворонок гніздиться переважно на орних землях (табл. 2, рис. 3). Птахи влаштовують свої гнізда безпосередньо на посівах сільгоспкультур. Бідний видовий склад гніздової авіфауни цієї стації властивий і для решти території України [4].

Ще 6 видів (рис. 3) майже в рівній мірі використовують для гніздування як поля з монокультурою, так і пасовища та сіножаті, однак, в гніздобудуванні тяжіючи до останніх. Посіви зернових та олійних культур ці види відвідують в пошуках їжі. При цьому до свого раціону вони додають насіння вирощуваних культур.

Висновок. Таким чином, в структурі агроландшафтів Східного Поділля гніздова орнітофауна розподілена нерівномірно. Птахи віддають перевагу закритим стаціям (дендроценозам), особливо у тому випадку якщо вони межують з відкритими біотопами – пасовищами, сіножатями або й посівами зернових та олійних культур.

Література:

1. Белик В.П. Некоторые особенности формирования летнего населения жаворонков в луго-степных ландшафтах Юго-Восточной Европы. *Беркут*. 2000. Т. 9. Вып. 1-2. С. 86-101.
2. Коваль Н.Ф. О состоянии луговой орнитофауны Лесостепи Украины. *Матер. 10-й Всесоюз. орнитол. конф.* (17-20 сент. 1991 г.). Минск, 1991. С. 284.
3. Корнієнко Т.М., Кузьменко Ю.В. Зимова орнітофауна полезахисних лісосмуг Полісся та Лісостепу Лівобережної України. *Збереження та відтворення біорізноманіття природно-заповідних територій*: матер. міжн. наук.-практ. конф., присв. 10-річчю Рівненського прир. запов. (м. Сарни, 11-13 червня 2009 року). Рівне, 2009. С. 460-468.
4. Кузьменко Т.М. Щільність пташиного населення на посівах бобових культур Східного Полісся та Лісостепу. *Регіональні аспекти флористичних і фауністичних досліджень*: матер. 1 міжнар. наук.-практ. конф. (10-12 квітня 2014 року, м. Хотин). Чернівці, 2014. С. 212-215.
5. Кузьменко Т. М., Кузьменко Ю.В. Гніздова орнітофауна лісосмуг Лівобережного Лісостепу. *Бранта*: Сб. трудов Азово-Черноморской орнитол. станции. 2010. Вып. 13. С. 128-141.
6. Матвійчук О. Гніздування сірого сорокопуда, *Lanius excubitor* (Laniidae, Passeriformes) у Вінницькій області. *Вестник зоологии*. 2009. № 43 (4). С. 340.
7. Матвійчук О.А. Окремі аспекти гніздової біології зяблика *Fringilla coelebs* (Fringillidae, Aves) у м. Вінниці та околицях. *Питання біоіндикації та екології*. 2014. Вип. 19, №1. С. 191-197.
8. Матвійчук О.А. Вплив екзогенних чинників на орнітофауну Верхнього і Середнього Побужжя. *Науковий Вісник НЛТУ України*. 2014. Вип. 24.11. С.128-133.
9. Матвійчук О.А. Видовий склад та екологічна структура авіфауни Верхнього і Середнього Побужжя. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка. Серія: Біологія*. 2015. №2 (63). С. 41-46.
10. Матвійчук О. Ретроспективна оцінка орнітофауни Подільського Побужжя. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2015. №2 (302). С. 61-65.
11. Матвійчук О.А. Авіфауна дендроландшафтів Буго-Деснянського загальнозоологічного заказника. *Науковий Вісник НЛТУ України*. 2015. Вип. 25.3. С.64-70.
12. Матвійчук О.А. Особливості формування авіфауни антропогенно-трансформованих екосистем верхнього і середнього Побужжя. *Актуальні проблеми сучасної біології та методики її викладання*:

- зб. наук. праць звітної наук. конф. викладачів ВДПУ за 2016-2017 н.р. Вінниця, 2017. С. 4-24.
13. Матвійчук О.А., Пірхал А.Б. Чисельність та поширення хижих птахів у Вінницькій області. *Новітні дослідження соколоподібних та сов*: матеріали III Міжн. наук. конф. «Хижі птахи України», 24-25 жовтня 2008 р. Кривий Ріг, 2008. С. 235-240.
14. Матвійчук О.А., Серебряков В.В. Орнітофауна Верхнього і Середнього Побужжя. Київ, 2010. 280 с.
15. Матвійчук О.А., Куценко І.І., Волинець О.І. Зимові орнітофауна урбоценозів Східного Поділля (на прикладі м. Вінниці). *Naukowa przestrzen Europy – 2013*: mater. IX międzynarod. nauk.-prakt. conf., 07-15 kwiet. 2013 r. Przemyśl, 2013. Р. 30-33.
16. Матвійчук О.А., Мельник А.Ю. Птахи садів Вінницької області. *АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ГЕОГРАФІЧНИХ, БІОЛОГІЧНИХ ТА ХІМІЧНИХ НАУК. ОСНОВНІ НАУКОВІ ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДОСЛІДЖЕННЯ*. Вінниця, 2013. Вип. 10 (15). С. 159-161.
17. Матвійчук О.А., Хрущов С.О. В'юркові (Fringillidae) в екосистемах м. Вінниці. *Сучасні проблеми природничих наук*: матеріали VIII Всеукр. студ. наук. конф., 17-18 квітня 2013 р. Ніжин, 2013. С. 40-41.
18. Матвійчук О.А., Мельник А.Ю., Хрущов С.О. Еколого-фауністична характеристика орнітонаселення плодкових садів Вінницької області. *Věda a technologie: krok do budoucnosti – 2014*: mater. X mezinár. věd.-prakt. conf., 27 února – 05 března 2014 r. Praha, 2014. Р. 59-64.
19. Матвійчук О.А., Пірхал А.Б., Ремінний В.Ю. Кадастр наземних тетрапод Вінницької області. Вінниця, 2015. 436 с.
20. Матвійчук О.А. Пірхал А.Б., Відуецький А.В. Птахи Вінниччини. Вінниця, 2017. 328 с.
21. Матвійчук О.А., Варварук Л.Ю., Півторак А.М., Пльонсак І.А., Слубська Г.Ф. Еколого-біотопічні групи гніздових птахів Згарського загальнозоологічного заказника. *Trends of Modern Science – 2017*: materials of the XIII Intern. scient. and pract. confer., May 30 – June 07, 2017. Sheffield, 2017. Р. 18-21.
22. Матвійчук О.А. Пірхал А.Б., Півторак А.М., Пльонсак І.А., Слубська Г.Ф. Трофічні зв'язки орнітонаселення загальнозоологічного заказника «Згарський». *Vědecké pokrok na přelomu tisíciletí věd – 2017*: materiály XIII Mezinár. věd.-prakt. conf., 22-30 květ. 2017 r. Vol. 10. Praha, 2017. Р. 34-37.
23. Матвійчук О.А., Пірхал А.Б. Структура орнітофауни заплави середньої течії р. Згар. *Ukrainian Journal of Ecology*. 2018. № 8(1). С. 297-306.
24. Матвійчук О.А., Поліщук Т.В. Фауністична структура орнітологічного заказника місцевого значення «Іваньківський». *АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СУЧАСНОЇ БІОЛОГІЧНОЇ НАУКИ ТА МЕТОДИКИ ЇЇ ВИКЛАДАННЯ У ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ*: зб. наук. праць звітної наук. конф. викладачів ВДПУ за 2019-2020 н.р. Вінниця, 2020. С. 105-115.
25. Новак В.О. Зимові орнітофауна східних районів Поділля / В.О. Новак // Беркут. – 2003. – Т. 12, Вип. 1–2. – С. 14–20.
26. Фесенко Г.В., Бокотей А.А. Птахи фауни України: польовий визначник. К., 2002. 416 с.